

УДК 330.341.1:69

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/176-11>**Кондратюк Ю. В.**

аспірант кафедри економічної теорії, обліку та оподаткування,
Київський національний університет будівництва та архітектури
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8150-3969>

Kondratiuk Yuliia

Kyiv National University of Construction and Architecture

РОЛЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ В СТАНОВЛЕННІ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

Інтелектуальний капітал є стратегічним фактором інноваційного розвитку будівельних підприємств, що обумовлює актуальність теми роботи. Метою статті є дослідження сутності та обґрунтування ролі інтелектуального капіталу будівельних підприємств у становленні інноваційної економіки. Висвітлено основні принципи управління інтелектуальним капіталом будівельних підприємств. Досліджено основні проблеми та методи вирішення організації підструктур в інноваційних умовах. Перспективою подальших досліджень у цьому напрямі є необхідність удосконалення інтелектуальної складової частини потенціалу підприємств будівельної галузі. Також залишається гострою проблема низького рівня заробітної плати в цій сфері, що породжує зменшення кваліфікованих кадрів, які виїжджають на заробітки за кордон, що потребує подальшого вивчення та вирішення.

Ключові слова: інтелект, інтелектуальний капітал, принципи управління, потенціал, інвестиційні ресурси, інтелектуальна власність, відтворення.

THE ROLE OF INTELLECTUAL CAPITAL OF CONSTRUCTION ENTERPRISES IN THE FORMATION OF INNOVATIVE ECONOMY

Intellectual capital today is a strategic factor in the innovative development of construction companies, which determines the relevance of the subject of this work. The aim of the article is to study the essence and justification of the role of intellectual capital of construction companies in the formation of innovative economy. The main stages of development of the concept of intellectual capital are considered and generalized in the work. The basic principles of intellectual capital management of construction companies are highlighted. The main problems and methods of solving the organization of substructures in innovative conditions are investigated. Based on scientific research, solving the problems of intellectual capital management is possible by following the following principles of intellectual capital management: strategic orientation; purposefulness; dynamism; flexibility; systematic; continuity; planning. The strategy of construction companies in the crisis period should be aimed at expanding the production of equipment. The study of the latest modern phenomena through the prism of economic analysis and assessment of the potential of the construction company and its components will contribute to a deeper understanding of the general patterns of behavior of market participants and accelerate further modification of strategic management methods in domestic business. Particular attention is paid to the analysis of the problem of using intellectual potential in terms of innovative development. The main ways of reproduction of intellectual capital are analyzed. The key problems of reproduction of intellectual capital of domestic enterprises are identified and characterized and the ways of their solution are substantiated. The prospect of further research in this direction is the need to improve the intellectual component of the potential of construction enterprises. There is also an acute problem of low wages in this area of our country, which creates a reduction in the number of qualified people who go to work abroad, which also requires further in-depth study and a solution as soon as possible.

Keywords: intelligence, intellectual capital, principles of management, potential, investment resources, intellectual property, reconstitution.

JEL classification: M20, M21, M29

Постановка проблеми. В сучасних умовах ринкової економіки з кожним днем більшої ролі для будівельних підприємств набувають економічні трансформації, пов'язані з надзвичайно швидким накопиченням та використанням інтелектуального капіталу. Якщо раніше визначальними для розвитку підприємництва були фінансові та матеріальні активи, то сьогодні все більшого значення набуває інтелектуальний капітал. Проаналізувавши роботи визначних економістів, маємо відзначити, що інтелектуальний капітал є стратегічним фактором інноваційного розвитку будівельних підприємств, що безпосередньо обумовлює актуальність теми статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика розвитку інноваційної сфери та її стимулювання висвітлена у дослідженнях багатьох зарубіжних та вітчизняних учених. Теорії інновацій, їх впливу на динаміку економічного розвитку, національну безпеку присвячені праці таких учених, як П. Друкер, Д. Львов, М. Портер, Р. Солоу, Б. Твісс, Р. Фостер, К. Фрімен, М. Хаммер, П. Хоувіт. Інструменти стимулювання інноваційної діяльності, джерела її фінансування та їх диверсифікація є предметом наукових пошуків І. Алєксєєва, В. Бондарчука, З. Варналія, А. Дегтяра, Я. Дропи, В. Костецького, І. Лютого, І. Михасюка, О. Рожка, М. Скиби, І. Юхновського. Роль інтелектуального потенціалу у реалізації інноваційно-інвестиційних моделей розвитку економіки, напрями його стимулювання і розвитку висвітлюють Е. Лібанова, О. Грішнова, О. Гринькевич, О. Іляш, І. Мойсеєнко, В. Приймак, У. Садова, Л. Шевченко. Таким чином, сьогодні не вирішеними залишаються проблематики сутності та визначальної ролі інтелектуального капіталу будівельних підприємств у становленні інноваційної економіки. Проте потребують глибшого вивчення основні питання реалізації інноваційної політики на будівельних підприємствах. Актуальність, теоретична та практична значимість цих проблем зумовили вибір теми та дали змогу визначити мету й завдання дослідження.

Мета статті. Регулювання інноваційного розвитку будівельних підприємств здійснюється на декількох рівнях, а саме на рівні держави, рівні регіону (галузі), рівні конкретного будівельного підприємства. Сьогодні основною метою реалізації інноваційної політики на рівні держави є зміцнення інноваційного розвитку, сприяння прояву інноваційних ініціатив та створення передумов для ефективного та швидкого впровадження прогресивних технологій і нової техніки на рівні підприємств. Саме тому метою роботи є моделювання інноваційного регулювання будівельної сфери національної економіки.

Виклад основного матеріалу. Цілеспрямованим навчанням та тренуванням, включенням самоаналізу в процес виробничої діяльності буде забезпечуватись адаптивність. Для таких підприємств характерними будуть покрокове експериментування, оцінювання діяльності та використання відповідних засобів діагностики. Коли йдеться про підвищення конкурентоспроможності бізнесу, аналіз структури конкурентних переваг будівельних підприємств свідчить про те, що люди – носії знань – заслуговують особливої прискіпливої уваги [1], яку можна визначити за допомогою продуктивності використання ресурсів, залучених до процесу виробництва. Коли сучасна модель управління підприємствами орієнтована на задоволення

найважливіших людських потреб та посадову позицію, майбутня модель спрямована на знання та якісне зростання персоналу [2].

Виходячи з наукових досліджень, зазначаємо, що вирішення завдань управління інтелектуальним капіталом є можливим за допомогою дотримання таких принципів управління інтелектуальним капіталом, як принципи стратегічної орієнтації, цілеспрямованості, динамічності, гнучкості, системності, безперервності, плановості.

Ця модель управління дає поштовх для виживання в реаліях теперішнього зовнішнього середовища та передових новітніх технологій, що змінюються надзвичайно швидко з кожним днем, коли будь-який успіх у конкурентній боротьбі стає не лише функцією виробництва, але й безпосередньо функцією управління та починає залежати від організації виробництва, якості та ефективності управління.

Оскільки в наукових дослідженнях економістів накопичено надзвичайно багато різноманітних методів оцінювання рівня конкурентоспроможності потенціалу як безпосередньо свого, так і підприємств конкурентів, це дає поштовх для розроблення стратегії поведінки на ринку. Саме через це без організації підсистем в інноваційних умовах обійтись досить важко. Це дасть змогу керувати інтелектуальним капіталом шляхом вжиття таких заходів:

- проведення аналізу стану розвитку інтелектуального капіталу для визначення ступеня відповідності характеру та рівню його динаміки вектору ринкової стратегії;
- обговорення джерел необхідних інвестиційних ресурсів;
- визначення пріоритетних напрямів інвестування;
- вчасне прийняття стратегічних рішень щодо розвитку підприємства;
- розроблення комплексу заходів щодо мотивації працівників;
- нагромадження інтенсивного розвитку структурують елементів інтелектуального капіталу.

За інформацією Всесвітньої організації інтелектуальної власності, в ціні товару інтелектуальна власність вартує приблизно 90–95%. За проведеними висновками дослідників, завдяки неповному застосуванню теперішніх досягнень науки та техніки Україна втрачає мільярди доларів, а від недостатнього захисту інтелектуальної власності – не менше 1 млрд. кожного року [3].

На комерційні, технологічні, облікові, фінансові, види діяльності поширюються інноваційні процеси, а також на діяльність адміністрування, безпеки тощо. Саме через це стиль керівництва об'єктом має здатність постійно змінюватись: від авторитарного до координаційного та демократичного (характеризується спрямуванням зусиль підлеглих, формуванням навколо себе творчої групи однодумців, допомогою у розкритті здібностей). Виходячи з цього, доходимо висновку, що для результативного функціонування та підтримання конкурентоспроможності будівельних підприємств та будь-яких інших суб'єктів господарювання важливо якісно підходити до розвитку структурно-функціональних, матеріально-технічних, соціально-трудова та інших елементів потенціалу. Це дасть змогу звернути увагу керівників будівельних підприємств на ефективне та результативне управління організацій-

ними, технологічними змінами, а також, що важливо, на порядок визначення та застосування їх потенційних економічних та соціальних можливостей, які в умовах інноваційного суспільства варто було б закладати ще в дитинстві.

Поняття «інтелект» походить від латинського слова *intellectus* та означає «розуміння», «розсудок», «мислительні здібності людини» [4]. Однією з ознак поняття «потенціал» є можливість продуктивних сил досягати певного ефекту. Іншими словами, це освітній, мотиваційний, психофізіологічний, кваліфікаційний потенціал. Виходячи з того, що йдеться про інноваційну економіку, це певною мірою потребує формування сукупних можливостей будівельних підприємств щодо сприйняття, регенерації, запровадження нових модифікованих та радикальних ідей технічного, системного, організаційного та управлінського оновлення. Це може свідчити про те, що суб'єктивні складові частини потенціалу будівельного підприємства за їх впливом на розвиток основних чинників виробництва та ефективність функціонування економічних систем за ступенем ускладнення останніх та стану їхнього навколишнього середовища набувають вирішальної ролі. Йдеться про управлінський, науково-технічний, маркетинговий потенціал та потенціал організаційної структури управління будівельним підприємством. Формування потенціалу успішного будівельного підприємства в інноваційній економіці не можна розглядати без характеристики притаманних лише йому певних властивостей. Основними залишаються структурність, цілісність, складність, адаптивність, нестандартність, синергічність, мультиплікативність, граничність та, найголовніше, унікальність. Отже, незважаючи на час, потенціал будівельного підприємства як економічна система повинен містити притаманні лише йому ресурси, організаційні можливості, стабільно розвиватись та відтворюватись на розширеній основі.

Беручи до уваги темпи науково-технічного прогресу, який розуміють як створення та запровадження нових технологій, техніки, матеріалів та ресурсів, застосування нових видів енергії, а також появу раніше невідомих методів організації та управління виробництвом, враховуючи збільшення нестабільності ринкових відносин у світовій практиці, спостерігаємо збільшення наукоємних елементів у структурі потенціалу будь-якої галузі. Наприклад, у будівельній галузі надбаннями стали найновіші технології, такі як базальтова фібра для армування бетону, бетонні суміші «Дікергофф Україна», «Елліс» для високоточного лабораторного обладнання, кріплення Рекко за принципом конструктора, прогресивні технології зведення екологічних та енергоефективних будинків, новітні рішення галевих та бетонних споруд, теплоенергетика нового покоління, професійні вирішення гідроізоляційних проблем, гіпсові системи «Knauf» для бетонних поверхонь [5].

Однозначно ми можемо бути впевнені в тому, що підприємства розпочинали свій шлях із обмеженою кількістю техніки, ресурсів та працівників. Не один рік перші отримані від прибутку кошти були вкладені у створення сучасної матеріально-технічної бази із залученням досвідчених кадрів. Таким чином, поступово з року в рік нарощувалися кадровий, професійний, технологічний та технічний потенціали, завойовувалося ім'я на ринку, що сьогодні має значну вагу на вітчиз-

няному будівельному ринку (наприклад, будівельна група «Ковальська», ДП «Укрзалізниця», ТОВ «Будіндустрія ЛТД», ОАО «Дозавтомати», ООО «Мінерал 7», ВАТ «Юг Цемент», ВАТ «Волинь – Цемент», ТОВ Елліс», ТОВ «ТКС Бетон», ЗАТ «Об'єднання Дніпроенергобудпром», АТ «Житлобуд-2», ТОВ «3 Бетони», підприємство «С.К.С.М.», науково-виробнича фірма «Антикор», група компаній «Knauf»).

Водночас варто розуміти, що новітнє сучасне будівництво потребує застосування широкого асортименту сировини та технологій. Основна стратегія будівельних підприємств у кризовий період повинна бути спрямована на розширення виробництва обладнання, що буде здатне повністю замінити імпортне та при цьому мати має нижчу ціну, адже протягом докризових років відбувалось комплексне оновлення галузі за рахунок трансферу зарубіжних технологій.

Отже, це означає не лише подання щорічних звітів про досягнення розвитку підприємства, хоча це також надзвичайно важливо та підтверджує активну позицію з цього питання, але й безперервний аналіз ситуації щодо покращення пошуків нових шляхів оптимізації та покращення виробничої діяльності. Отримані від прибутку кошти на підприємстві однозначно повинні інвестуватись в залучення нових високопрофесійних кадрів та інновації. Постійне нарощування професійного, кадрового, технологічного потенціалу – це шлях до завоювання та становлення імені, що сьогодні має досить значну вагу на вітчизняному та міжнародному ринках. Позитивна динаміка темпів зростання та збільшення масштабів підприємства як перспективний напрям змін, який відповідає економічним інтересам, передбачена управлінськими теоріями підприємства. Отже, на постійній основі необхідно адекватно оцінювати вартість потенціалу того чи іншого підприємства та його складових частин. Для досягнення цього керівники на підприємницьких структурах зобов'язані виконувати такі завдання:

- 1) чітко розуміти сутність поняття потенціалу підприємства та інтелектуального капіталу, їх головні класифікації та ролі безпосередньо в управлінні та державному регулюванні економічних процесів;
- 2) розуміти загальні методи, принципи та нормативно-методичні положення оцінювання потенціалу будівельного підприємства як поліструктурної динамічної виробничо-господарської та соціальної системи;
- 3) розбиратися в методологічних підходах до оцінювання конкурентоспроможності потенціалу сучасних будівельних підприємств, безпомилково вибирати прикладні моделі вимірювання, оцінювання та забезпечення стратегічних конкурентних переваг;
- 4) на постійній основі переймати вітчизняні підходи та досвід щодо оцінювання нематеріальних активів як провідної складової частини потенціалу сучасних будівельних підприємств;
- 5) узагальнювати методологічні підходи до ринкового оцінювання потенціалу технологічного й управлінського персоналу та його впливу на вартість підприємницьких структур.

Таким чином, дослідження новітніх сучасних явищ крізь призму економічного аналізу та оцінювання потенціалу будівельного підприємства і його складових частин сприятиме поглибленому усвідомленню загальних закономірностей поведінки учасників ринку

та пришвидшить подальшу модифікацію методів стратегічного управління у вітчизняному бізнесі.

З огляду на світову практику найефективніший метод розроблення та запровадження науково-технічної продукції та технологій безпосередньо базується на мережі малих підприємств, які здатні з найменшими витратами та в максимально короткі терміни розробити наукоємну та конкурентоспроможну продукцію. Проте для цього необхідно принаймні розширювати інформаційний простір, створювати спеціальні бази даних, займатись пошуком іноземних інвесторів, удосконалювати законодавчу базу, інформаційні та консультаційні послуги з питань оподаткування, ліцензування, патентування тощо. Як виявляється, культурні бар'єри справляють значний вплив на поширення інновацій та інтеграцію економіки країни в глобальні інноваційні процеси [6].

Інвестування в інтелектуальний капітал має враховувати всі необхідні принципи та закономірності інвестиційної діяльності. Цей процес складається з таких етапів:

- прийняття обдуманого та зваженого рішення щодо інвестування, в тому числі постановка основних цілей, визначення напрямів та об'єктів інвестування;
- здійснення безпосередньо інвестицій;
- отримання результату від використання об'єкта інвестування [7].

Висновки. Отже, саме організаційно-економічний механізм взаємодії інтелектуального та інвестиційного капіталу забезпечує економічні та організаційні умови, які сприяють трансформації знань у компетенції потенціалу будівельного підприємства та забезпечують створення новітньої продукції та її вихід на вітчизняний і міжнародний ринок.

Виходячи з проведеного дослідження, доходимо висновку, що в умовах ринкових відносин необхідність удосконалення інтелектуальної складової частини потенціалу підприємств будівельної галузі з кожним днем зростає, але залишається гострою проблема низького рівня зарплати в цій галузі, що породжує зменшення кваліфікованих кадрів, які виїжджають на заробітки за кордон.

Список використаних джерел:

1. Синица В. Производственный потенциал предприятия и эффективность его использования. *Экономика промышленного производства* : междуведомственный сборник научных трудов. 1992. Вып. 21. С. 73–78.
2. Фалонін О., Рєпіна І., Олексюк О. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2009. 316 с.
3. Латвієнко О., Стариков О. Конкурентоспроможність українських підприємств. *Економіка України*. 1996. № 10. С. 88.
4. Лавриненко В., Дерев'яно О., Тоцький В. Організаційний розвиток підприємства : навчальний методичний посібник. Київ : КНЕУ, 2005. 15 с.
5. Урядовий кур'єр. Україна. Вип. VIII. Київ, 2014. 19 с.
6. Психологический словарь / ред. В. Войтко. Киев : Высшая школа, 1982. 72 с.
7. Тесленко И., Коваленко С., Савельев И. Интеллектуальный капитал и инновационное развитие региона : монография. Владимир: Изд-во ВлГУ, 2014. 145 с.

References:

1. Synytsa V. (1992) Proizvodstvennyj potencial predpriyatiya i effektivnost' ego ispol'zovaniya [The production potential of the enterprise and the efficiency of its use]. *Ekonomika promyshlennogo proizvodstva* [Industrial economics]. Minsk. Economics of industrial production, Republican interdepartmental collection of scientific papers, pp. 73–78. (in Ukrainian)
2. Falonin O. & Riepina I. & Oleksiuk O. (2009) Potencial pidpriemstva: formuvannya ta ocinka [Enterprise potential: formation and evaluation]. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)
3. Latviienko O., Starykov (1996) Konkurentospromozhnist' ukrains'kih pidpriemstv [Competitiveness of Ukrainian enterprises]. Kyiv: Ekonomika Ukrainy. (in Ukrainian)
4. Lavrynenko V., Dereviianko O. & Totskyi V. (2005) Organizacijnij rozvitok pidpriemstva [Organizational development of the enterprise]. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)
5. Uriadovyi kurier [Government courier] (2014). Kyiv.
6. Voitko V. Psihologicheskij slovar' [Psychological dictionary] (1982). Kyiv: Vyshcha shkola.
7. Teslenko Y., Kovalenko S. & Savelev Y. (2014) Intellektual'nyj kapital i innovacionnoe razvitie regiona [Intellectual capital and innovative development of the region]. Vladimir: Izd-vo VIGU. (in Russian)